C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Hasek_Jaroslav-Ze_stare_trestnice_v_Ilave.pdb

PDB Name: Ze staré trestnice v Ilavě
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 16.8.1973
Modification Date: 16.8.1973
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Ze staré trestnice v Ilavě
Jaroslav Hašek

Byl to pan Jožka Šavaňú, který ilavské trestnici založil její slávu. Pan Šavaňú patřil mezi výborné džentlmeny z Bakoňského lesa, kteří v letech 1868 znepokojovali celý Bakoň i okolí Blatenského jezera a kteří se objevovali i na Rábu. Byli to slušní mladí lidé, kteří přichá zeli v houfech do městeček a vybíjeli dům po domu, přepadali povozy se zbožím v hlubinách dubin Bakoně a natropili velmi neplech, ačkoliv se přitom chovali roztomile a v letech 1869 s velkými poklonami a líbeznými společenskými frázemi málem že nepodřezali vrchního župana pod Vesprimem. Tenkrát se říkalo všude, že to zas provedli lidé pana Jožky Šavaňú (Kyselého Jožky).
Byla to doba velké romantiky a honvédi v těch dobách ještě nosili bílé kabátce, takže je bylo vidět zdaleka, kdy se rozběhli po stepích za lidmi pana Šavaňú.
Vytlačili je však přece až do pusty Jásberéňské, do velkých močálů, zarostlých vysokým rákosím, kde přes léto se schovávají smečky vlků.
Jedné části podařilo se uprchnout směrem k Hománu, dokud ještě nebyly močály obstoupeny kordóny. Většina však vybrala se později a kordón se neúprosně stahoval. Mohli si vyvolit jen dvě věci, bud se vzdát nebo zajít do močálů a zmizet v bahně navždy. To si raději vyvolil Vértesy z Čermóalji, bratranec Jožky Šavaňú, ještě se dvěma. Ostatní vyšli z močálů a dali se svázat honvédy. Rozsadili je po trestnicích a pak došlo i na samotného Jožku Šavaňú. Vydal se do severních Uher, oblečen jsa za skromného misionáře. Když pak skromný misionář zastavil pod Trenčínem kočár, kterém jel četnický velitel z Fryštáku nad Váhem po jeho stopách, ukázalo se, že má pan Jožka Šavaňú opravdovou smůlu. Poslali

ho do Ilavy nad Váhem a od té doby pověst ilavské trestnice velice stoupla.
Bylo sice již po romantice na středních Uhrách; ale všichni lupiči a větší trestanci přáli si sedět na Ilavě, poněvadž tam seděl jejich zbožňovaný hrdina Kyselý Jožka.
Jejich hrdina měl zprvu dlouhou chvíli, poněvadz raději trávil svůj doživotní žalář v samovazbě, nemoha se snést s dozorci. Ale pak stal se z něho povolnější chlapík přešla mu jaksi zarputilost a on si přál být nějak činným.
Byl tenkrát na Ilavě ředitelem trestnice nějaký pan Ivády, myslili o něm, že je trochu blázen. On však znal své lidi, proto když se dověděl, že Jožka Šavaňú chce pracovat, dal ho zavolat a řekl k němu dobrácky: "Inu, barátom, nechtěl bys jít dělat do kuchyně?"
"Istenet," pravil Kyselý Jožka velmi udiveně a upřímně, "odtamtud se už lehce dostanu, nagyságos úr."
"Neboj se, ty neutečeš," řekl nejvelkomožnější pán, "poněvadž mně budeš vděčný a nebudeš chtít mně dělat nepříjemnosti svým útěkem. Víš, že bych šel do penze. Až sem přijde jiný ředitel, tak spánembohem, uteč si jak chceš. Tady vidíš dvě rozsvícené svíčky a mezi nimi krucifix. Přísahej za mnou: ´Přísahám Bohu všemohoucímu a vševědoucímu, že pokud bude tu v Ilavě nagyságos úr Ivády ředitelem, že se budu chovat vzorně a že se nepokusím odtud utéci. K tomu mně dopomáhej Pán Bůh.´"
Jožka Šavaňú se způsobně uklonil a políbil mu ruku. Byl sice zprvu z toho velký poprask mezi vrchním dozorcem-kuchařem, když došlo vyrozumění, že Kyselý Jožka je mu přidán k ruce, aby krájel zeleninu, maso a podobně.
Vpadl do ředitelny, klekl si před ředitele a srdcelomně křičel: "Neračte mne hubit, nejvelkomožnější pane, račte se nade mnou slitovat, vždyť Kyselý Jožka bude místo zeleniny a masa, napadne-li ho ta hříšná myšlenka, krájet královského uherského vrchního dozorce vězňů v kuchyni na Ilavě."
"Nic se neboj," vlídně řekl pan Ivády, "povídejte si hezky při práci, a když budete přáteli, ani ho nenapadne, aby tě zapíchl."
Jožku Šavaňú to doopravdy také nenapadlo. První jeho bylo, že dbal o to, aby vězňové dostávali porce, jaké jim byly předepsány. To se rozneslo po celých Uhrách a ještě dnes říká se po uherských trestnicích: "Kdyby nám tak Šavaňú maso odděloval." Používá se také toho při označení špatné váhy vůbec.
Tak uplynula léta. Šavaňú ztloustl a denně v létě chodíval do velké vězeňské zahrady s vozíkem nařezat zeleniny. Bavíval se tam s vojáky, kteří s nasazenými bajonety chodili podél vysoké zdi. Jednou se stalo, že dal se do hovoru s jedním vojákem z trenčínské posádky, který byl z jeho kraje. "Vidím, bratře, že máte jiné pušky, než když na nás šli honvédi. Ukaž, bratře, jak to vypadá."
Vojáček, dobrý hoch, hlásí mu, že je ručnice nabita. Šavaňú prohlédl si ručnici a zas ji vrátil hlídce a dál jel s vozíkem řezat zeleninu do kuchyně. Když se vrátil, volali ho k řediteli. Ředitel seděl u stolu a řekl: "Viděl jsem dnes, jak jsi v zahradě přemohl pokušení. Píši ti tady žádost, aby ti dána byla milost. Podepiš to."
Šavaňú to podepsal pěkným písmem, neboť jest o něm známo, že v Ostřihomu chodil do semináře. Pak ještě mu poslal dva litry vína do jeho cely, aby se Šavaňú potěšil.
Milost však nepřicházela. Místo toho roznemohl se dobrý pan Ivády a zemřel zanedlouho. Dosadili pak do Ilavy za ředitele pana Okányho, bývalého zkrachovaného husarského rytmistra.
První jeho věcí bylo, že Jožku Šavaňú dal vsadit do samovazby, poněvadž týž při jeho příchodu klidně dál míchal ve velkém kotlu kukuřičnou kaší, aby se nepřipálila.
"Jest takové nařízení," omlouval se, "že nesmíme při práci být vyrušováni." Za to mu bylo nadiktováno čtrnáct dní samovazby ve věži. Těch čtrnáct dní právě stačilo, aby Jožka Šavaňú dobře si všechno rozvážil, že už mu i přísaha vypršela, a proboural se ven do nádvoří. Bývaly tenkrát v Ilavě velké nepořádky. Tak například vůz se senem stál u zdi a na něm byl žebřík. Neví se též, co je pravda na tom, že prý měl v tom prsty i vrchní dozorce z kuchyně. Když ráno, bylo to v neděli, při inspekce, divili se, že je v samovazbě nějaké okno, neboť tam dřív žádné nebylo. Také viděli v tom nezvyklém osvětlení, že Šavaňú držel slovo. Utekl až za nového režimu. Zmizel úplně. Vypravovalo se, že ho viděli v jeho Bakoni a pak zas někde nahoře až u Čermoše na bukovinský hranicích.
Za půl roku došla z ministerstva do Ilavy zpráva, že Jožka Šavaňú obdržel milost. Stálo to také v novinách, ale Šavaňú se nepřihlásil. "Čert ví, kde je," řekl starý, šedivý dědeček v Altorijí na hranících bukovinských, chytře se usmívaje, "ale přijdete-li někdy na Ilavu, zeptejte se tam Körösladányho

Ference, má tam malou krčmu, jak to vlastně bylo s Kyselým Jožkou."
Za rok nato přišel jsem na Ilavu (rozuměj do městečka a ne do trestnice) a vzkázal jsem starému Körösladánymu pozdrav od dědečka Daniele z Altorijí od Bukoviny. Starý Körösladány, když jsem mu pak řekl, že se ho mám zeptat, jak to vlastně bylo s Kyselým Jožkou, zavzdychl řekl: "Bývaly to časy na Ilavě. Vidíte, dnes už tu není tak milo v trestnici. Udělali vevnitř továrnu na tabák, trestanci už nežijí v tak přátelském styku se správou. Když jsem býval vrchním dozorcem vězňů v kuchyni a Jožka Šavaňú pracoval se mnou, tu byly milé časy. (Jožka dovedl celou trestnici přivésti k pravé pobožnosti a rozjímání. Vždy říkal: ´Byly časy, kdy pobíjel jsem i křestany i židy a na pánaboha nemyslel, ale dnes zde v stínu této budovy (mluvil velmi pěkně a vybraně) třeba, byť i z dlouhé chvíle, obírati se naším milým pánembohem!´ Uvidíte, jak jednou uvedl na pravou cestu Berényiho."
Seděli jsme na zahradě Ference Körösladányho. Před námi z roviny vystupovala černá masa kamenných budov. Kolem pak všude bylo tolik slunečního světla a jasu, takže ilavská trestnice nevypadala pěkně mezi tou jasnou zelení, nad kterou vysoko, vysoko pluly v modru bílé volné obláčky.
"Samo sebou se rozumí," ozval se Körösladány, "že vy jste nemohl znát Berényiho. Mně je dnes tak kolem sedmdesáti osmi roků, ale Berényiho vidím stále před sebou. Nebyl ani tlustý, ani hubený, jen v obličeji měl cosi utrápeného. Nosil dlouhé, černé, hodně prošedivělé vlasy a trochu napadal na jednu nohu. Když mluvil, rozhazoval rukama a mrkal často. Nosil brejle, které každou chvíli čistil koncem své kazajky. Nu, zkrátka, byl to takový politický trestanec.

Tenkrát, milý pane, málo jich takových přicházelo na Ilavu. Většinou se vařilo u nás samým vrahům. Na politické byly kasematy na vacovské nebo komárenské pevnosti. U nás, jak pravím, samí hrdlořezové, kteří se zachránili před šibenicí. Byl totiž tenkrát před lety takový zákon, že kdo se nepřiznal, nemohl být pověšen, byť i ho usvědčili.
Pamatuji se na nějakého Poláka, který u nás seděl již za mých předchůdců dvacet let. Jednou ho omrzel svět a dal se zavolat k nagyságosúrovi panu Ivádymu: ´Nejmilostivější náš veliteli a dobrodinče,´ řekl s pláčem, ´doposud jsem se nepřiznal k ničemu. Račte však psát do Pešti, že se nyní přiznávám a ještě k dalším dvěma vraždám, jak tenkrát před dvaceti osmi lety vyhořel mlýn v Beregházu na dolních Uhrách.´
´Proč, synu, se přiznáváš ? Vždyt s tím bude plno práce.´
´Jedině za účelem pověšení, neboť mne život omrzel.´ Pan Ivády mu to vymlouval, sliboval přilepšení ke stravě, dával mu naději, že bude omilostněn, on však trval stále na svém, že si přeje být po zákonu a právu pověšen. Tu se pan Ivády na něj rozzlobil a vykřikl, že tedy je dobře. Napíše hned od Pešti, ale když chce být mermomoci pověšen, že mu tedy zakazuje kouřit. Toho se ten starý lotr tak ulekl, že už nestál na svém. Tenkrát směli trestanci kouřit z dýmek, dnes se časy změnily. V trestnici je továrna na tabák, trestanci vyrábějí doutníky, ale kouřit jim nebo žvýkat tabák přísně zakázáno.
Mučí je nynější správa. Ovšemže také není tam pan Ivády.
Když tenkrát přivezli sem toho Berényiho, tu pan Ivády (bůh mu popřejž lehkého a štastného zmrtvýchvstání) poslal pro něj. Musel jsem tenkrát dělat službu, přivedu ho před nejvelkomožnějšího pána. Ten kouří z čibuku, chvíli si prohlíží Berényiho a najednou povídá: ´Tak nám vylož svůj politický program, pro který jsi se dostal sem k nám na Ilavu.´ ´Prosil bych,´ na to Berényi, ´abyste mně vykal, neboť jako politický vězeň mám na to právo.´
Myslíte, že se pan Ivády rozzlobil? Usmál se a řekl, že nepochybuje, že pan Berényi má na to právo, aby tedy: ráčil odpustit. ´Račte nám tedy, pane Berényi, vyložit svůj politický program.´ Najednou se ale zarazil a řekl; ´Ostatně, jaképak račte a jaké vykání, to bych jen z tebe si žertíky tropil, budu ti tykat. Povídej, starý husare!´ Berényi potom říkal, že to tykání bylo přece jen nejlepší, a počal rozhazovat rukama, mrkat očima, zajíždět si do vlasů a počal mluvit o svobodě. Mluvil dlouho, pan Ivády občas pokývl hlavou, a když Berényi skončil, po klepal mu na rameno a řekl: ´Tak vidíš. Celé Uhry chtěl jsi udělat svobodnými a oni tě připravili o svobodu.´ Ke mně řekl: ´Ten člověk má ale smůlu.´ Berényiho dali mezi tři bratry Hajdú, loupežníky z Gemeru, kteří kradli po horách ovce a prý i někoho při tom zabili. Hoši Hajdú dlouho s ním neseděli, šli si stěžovat k řediteli, aby k nim dali jiného vězně místo Berényiho. ´Uznáváme,´ řekli, ´že jest to vzdělaný člověk, ale pro nás se nehodí, neboť mluví stále o svobodě, to jest nebezpečné, a my budeme přinuceni, neboť nás mámí, pokusit se o útěk.´

Zavolal si tedy Berényiho a řekl mu, že to není taktní, mluvit zavřeným lidem o svobodě, to že je přiostření trestu. Berényi i to uznal, co měl ostatně také dělat, a vyprosil si, aby mohl používat inkoustu i pera, aby mu též bylo povoleno zakoupiti papír z vlastních prostředků.
Žádosti jeho bylo vyhověno. Optal se, zdali má vše, co napíše, předložit k prohlídce. ´Víš co, synu,´ řekl mu ředitel Ivády, ´nevím, proč bys to předkládal. Piš si, co chceš, když ti to uleví. Alespoň, když to předkládat nemusíš, popíšeš papír zcela svobodně. Takhle bys mně předložil myšlenku necelou. Ovšem, že ven to nepůjde, co napíšeš, takové věci se nesvěřují cizím lidem. A budeš-li chtíti promluvit řeči, požádej a zavru tě, jak dlouho budeš chtít, do samovazby. Tam si zařečníš a půjdeš zas mezi společnost.´
Berényi poděkoval a psal ve své cele.
V tehdejší době byl vězeňským knězem pan Szentés a přihodilo se, že umřel Hüzás, který patnáct let seděl pro penězokazectví a kněži při mši ministroval. Pan Szentés byl podivín a nepřál si, aby někdo z těch, kteří měli na svědomí lidské životy, obskakoval ho u oltáře. Bylo to velmi mrzuté, že jsme tenkrát kromě pana Berényiho, politického, neměli žádného jiného v zásobě, který by byl v životě lidské krve neprolil.
Zavolali tedy Berényiho do kanceláře a tam mu nagyságos sdělil, že bude musit ministrovat. Nu ale s politickým nejsou žádné řeči.
Pan Berényi že ministrovat nebude, svoboda svědomí a podobné řeči vedl.
Dověděl se o tom náš Jožka Šavaňú, který viděl, jaké to dělá obtíže panu Szentésovi sehnat někoho, kdo by ministroval.
A potom pan Szentés žádné jiné mešní víno nechtěl než badačoňské z čedičových skal na úpatí Bakoně, a víte přece, čím byl Bakoň, rodné doubraviny, Kyselému Jožkovi. Še1 k řediteli trestnice a povídá: ´Nejvelkomožnější pane, hodlám politického zkrotit.´
´Jak to, Jožko?´ ´Inu tak, prosím, přilepšíme mu na stravě, je totiž takové nařízení, že politickým vězňům má se dát jahelná kaše na přilepšenou. Máme ve skladišti pěkně ztuchlé jáhly, a on, když každý den nic jiného nedostane, bude lítat zoufale jako kanáš, pasák vepřů, když se mu vlci zakousnou do gatí.´
Nu a tak Kyselý Jožka jahelnou kaši krotil politického a ředitel náš vždy mu říkal: ´Už, Berényi, prosím tě, povol a jdi ministrovat. Hled, co ti svoboda pomůže, vždyť tě jahelná kaše ztrhá.´
´Nikdy,´ říkal Berényi, ´jsem samostatný muž.´
A Kyselý Jožka dál mu vařil ze ztuchlých jáhel kaši, až takhle jednoho dne ředitel jde se k němu zas dívat a již za dveřmi slyšel, jak náš politický hlasitě odříkává ministrantskou nauku: ´Sed libera nos a malo´, ´Amen´, ´Et cum spiritu tuo´. Povolil, holoubek, a Jožka Šavaňú od vězeňského kněze dostal za zkrocení politického džbán vína badačoňského. Jakpak se mu asi daří tam na bukovinských hranicích?"
Tak jsem se dověděl, že onen hodný dědoušek, u kterého jsem v Altoriji spal, byl starý loupežník z Bakoně, slavný Jožka Šavaňú